

60 To je na prvi videz ponavljanje že rečenega, v resnici pa gre za dve bistveno različni reči. O tem nas razvidno uči primerjava npr. za črko *v* in fonem *v*: prva zaznamuje dva fonema, tj. *v-u-w-ai* in *u*, fonem *v* pa se piše s 4 črkami, tj. z *v*, *u*, *l* in *w* (*siv*, *nauk*, *bil*, *show*). K posameznostim prim. Komentar k Načrtu..., SR 1977, Glasovna vrednost črk, str. 73—78, z opombami na str. 91—93.

Jože Toporišič, Jakob Rigler
Filozofska fakulteta v Ljubljani, SAZU

NOV PREVOD PREŠERNOVIH PESMI V ČESKEM JEZIKU*

Kot izhodišče v naše razpravljanje lahko ponovimo znano dejstvo, ki ga na vidnem mestu poudarja slovenska literarna zgodovina: češki pesnik F. L. Čelakovský je v izrazito slovansko usmerjenem obdobju češke romantike kot prvi nedomachi kritik prej od Slovencev pravično in naklonjeno pisal o umetniški vrednosti Prešernovih pesmi ter jih nekaj tudi prevedel v češčino. Ne le da se prevajanje slovenske poezije začelja s Prešernovim vrstnikom Čelakovskim, ampak je bila češčina spet prvi tuji jezik, v katerega je bila prevedena zbirka Prešernovih Poezij 1847. Slo je za dobesedni prevod,¹ ki je ostal v rokopisu in ga hrani NUK v Ljubljani, nastati pa je mogel iz podobnih simpatij neznanega prevajalca do nastajajoče slovenske literature kot prevodi F. L. Čelakovskega.

Drugo je seveda vprašanje, kakšna je prisotnost Prešernovega umetniškega sporočila v češki književnosti in češkem kulturnem prostoru. Z zanimanjem za Prešernovo poezijo na Češkem nas seznanja zlasti publikacija Otona Berkopca,² ki v uvodni literarnozgodovinski razpravi prinaša podatke, odkrivajoče podaljške pesniku nenaklonjenih razmer tudi zunaj slovenske dežele oz. ugotovitve, da je bilo sprejemanje Prešernove umetnosti v veliki meri odvisno od sil, ki so vodile slovenski literarni razvoj. V marsičem spodbudna Berkopčeva publikacija prinaša obsežno, v pet razdelkov razporejeno bibliografsko gradivo (rokopisi, izvirna besedila pesmi, prevodi, članki in beležke o pesniku, Prešeren v češkem leposlovju), ki kaže na pota, kako je videnje o Prešernu in njegovem delu prodiralo na Češko in programsko kliče po temeljiti znanstveni obravnavi. Za nas je v tej zvezi nadvse pomembno Berkopčevo poročanje o prevajanju Prešernove poezije v češčino in o vzgibih, ki so privedli do novega prevoda. V bibliografiji preseneča razmeroma veliko naslovov o prevedenih Prešernovih pesmih, nekatere so pritegnile kar več prevajalcev (npr. Memento mori, Mornar, Nezakonska mati, Slovo od mladosti, O Vrba, Pevcu, Pod oknom, Izgubljena vera), kar bi pričalo o precejšnjem zanimanju za Prešerna med Čehi, kljub temu pa njegovo pesniško delo ni bilo med češkimi bralci ustrezno ocenjeno in sprejeto kot umetniška stvaritev. Vzroke je iskati deloma v dejstvu, da velika večina Prešernovih besedil ni bila prevedena, oziroma je ostala v rokopisih,

* *Můj sen šel po hladině*. Ze slovinštiny přeložil Viktor Kudělka. Světová četba. Svazek 490. Praha 1978.

¹ *Stefka Bulovec*, Prešernova bibliografija, Maribor 1975, str. 471.

² *Dr. Oton Berkopce*, France Prešeren v češki literaturi, Ljubljana 1964.

deloma v okoliščini, da ljubitelji in častilci Prešernove umetnosti zlasti iz druge polovice 19. stoletja, ki so sledili Čelakovskemu (František J. Šubrt, Jan Helcelet, Ramuald Dubový, František Doucha, Josef Penížek), niso mogli spričo pomanjkljivega znanja slovenskega jezika in ob premajhnem pesniškem daru vtisniti svojim prevodom značilnega Prešernovega duha in lepote. Josefu Penížku (1858—1932) je uspelo za večje število svojih prevedenih pesmi najti tudi založnika v Jičínu (Básně Františka Preširna, 1882). Podatki o prevajalcih kažejo, da je bilo prevajanje skozi posamezna literarna obdobja razmeroma sklenjeno: na prelomu 19. stoletja objavljata svoje prevode Jaromír Borecký in Jan Hudec. Njuni nadaljevalci pa so že znani pesniki in prevajalci našega časa (O. F. Babler, brata Jaroslav in Vilém Závada ter Josef Hiršal), ki so uspešno prevajali posamične Prešernove pesmi. V Berkopčevi bibliografiji ni moči prezetiti trditve, da je nekaj prevedenih pesmi Josefa Hiršala zelo blizu Prešernovemu izvirniku. Zanimanje za poezijo velikega pesnika na Češkem ni prenehalo tudi v zadnjem desetletju: med prevajalce Prešerna gre uvrstiti tudi znano pesnico in prevajalko Jarmilo Urbánková.

Med razlogi, ki so sprožili nov prevod Prešernove poezije, bo v ospredju literarnozgodovinski: zahteve po pesniškem prevodu Prešernovega dela se pojavljajo v češki literarni publicistiki konec šestdesetih let iz vrst prevajalcev in poznavalcev slovenske književnosti (Jaroslav Nečas, František Benhart, Irena Wenigová, Dobroslava Bergová), k njim je treba kot pobudnika prišteti tudi Otona Berkopca. V ozadju tega prizadevanja je načrtovana kulturna politika praške založbe Odeon, ki v svoji zbirki Světová četba³ usmerja prevajanje t. i. zlatega fonda iz literatur posameznih narodov. Ker današnje generacije mlajših bralcev Prešernovega dela sploh niso poznale, je začel prevajalec Viktor Kudělka iz Brna pripravljati prevod njegovih pesmi. Tenkočutno se je odzval zgodovinskemu dolgu in Prešernove pesmi so se pojavile na češkem knjižnem trgu v začetku februarja 1979. Imeti želijo spominsko obeležje ob 150-letnici pesnikove smrti.

I

Prešeren prihaja v dokaj sklenjenem vsebinskem obsegu v precej blizko, vendar po bralnih navadah in veliki načitanosti svojevrstno kulturno okolje. Umetniško delo klasikov, kakršen je Prešeren, je že ocenila zgodovina, zato se prevajalcu glede izbora ni tako težko odločati. Viktor Kudělka je imel pri svojem delu srečno roko, saj so v češki zbirki zajete pesmi, v katerih so informacije o Prešernovi osebnosti izpovedi najgostejše, v izraznooblikovnem pogledu pa v vrhu njegovega opusa. Prevod prinaša poleg že prevajanih pesmi tudi pesnitev Krst pri Savici z Uvodom in posvetilnim sonetom, Sonetni venec (brez akrostiha) in Gazele. Pesmi so razvrščene v podobnem zaporedju kot v izvirniku: Pod oknom, Kam, Mornar, Zdravljica, V spomin Andreja Smoleta, Nezakonska mati, Pevcu, Neiztrohnjeno srce, Zvezdogledom, Slovo od mladosti, Glosa. Soneti nesreče niso prevedeni v celoti (O Vrba, Popotnik pride, Življenje ječa),

³ Do sedaj so izšli v zbirki trije slovenski avtorji: Oton Župančič, *Úsvity a bouře*, Praha 1962, zv. 276 (prevedli češki pesniki ob sodelovanju Otona Berkopca); Prežihov Voranc, *Semeno větru*, Praha 1972, zv. 431 (prevedel František Benhart); Ivan Cankar, *Vidiny*, Praha 1976, zv. 471 (prevedel Viktor Kudělka).

skupaj s sonetom *Memento mori* jih je najti za nekaterimi povenčnimi soneti (Na jasnem nebu, Zgodi se včasih, Oči bile pri nji, Kadar sprevidi). Tudi češki prevod uvaža Prešernov moto, naslavlja pa ga verz iz pesmi *Mornar* Moj up je šel po vodi,⁴ ki ustrezno zgošča vsebino Prešernovega umetniškega sporočila. Da pa gre v češkem prevodu za takšen in ne za drugačen izbor, da se je npr. prevajalec odločil za nekoliko lahkotnejšega *Mornarja* in ne za balado *Ribič*, v kateri gre za »najbolj polivalentno, najbolj mnogovrstno Prešernovo dojetje ljubezni«,⁵ je tu omeniti še vidik komunikativne interakcije med avtorjem (prevajalcem) in bralcem češkega kulturnega konteksta. Prevedene so potemtakem tiste Prešernove teme, ki utegnejo zaiskriti doživljajski svet današnjega bralca. V tej nekoliko drugačni optiki bi Slovenec pogršel vsaj kakšno Prešernovo satirično pesem, zavedajoč se težavnosti, ki so povezane s prevajanjem tovrstnih besedil. Satirične književne vrste so namreč obtežene z idiomatskimi prvinami. V veliki meri velja to za Prešernovo satiro, ki temelji na ikoničnosti slovenskega jezika in znakih slovenske preteklosti (prim. pojem rovtarstva), pri prevajanju bi bile potrebne večšmerne zamenjave izraznih sredstev.⁶ Verjetno je današnja literarna komunikacija narekovala tudi odsotnost tistih Prešernovih besedil, ki rastejo iz slovenskega ljudskega izročila (Povodni mož) ali pa so odprta folklorni poetiki, v slovenskem kulturnem izročilu vsekakor nepogrešljiva.

Upošteva je komunikativne razložke pri nastanku izvirnika in prevoda, je prevajalec premišljeno premaknil časovno sestavino Prešernovega sporočila v sodobnost. Pojmi slovenstva in slovanstva, ki so nosilci zgodovinskih sprememb od Prešernovih časov, so v prevodu interpretirani z vidika današnjosti. Prešernova alternacija *Slovenec* — *Kranjec* se v češki verziji še ohranja, vendar je ime Slovenec izpodrinilo drugo tam, kjer gre za označevanje naroda v današnjem pomenu in obsegu.

Slovenec mu osle říká	Kranjec moj mu osle kaže
Čas zasmušilý Slovincům se zjasní	Vremena bodo Kranjcem se zjasnila

Aktualizem 19. stoletja, Kollárjeva ideja o slovanski vzajemnosti iz Uvoda h Krstu pri Savici je dobila v češkem prevodu mirnejšo, nikakor ne romantično patetično različico; misel je izražena s treznejšim odvisnikom in brez količinskega prislova *največ*.

Kde světem zní hlas dětí matky Slávy,	Največ sveta otrokom sliši Slave,
tam půjdeme	tje bomo našli pot

⁴ V češki prevajalski praksi je pogosto spreminjanje naslovov v smeri večje obvestilnosti, izhajajoči iz povednosti dela. Kosmačev *Tantadruj* je v Benhartovem prevodu dobil naslov *Tantadruj a tři blázni*, Rozmanov roman *Ruševine* pa je prevajalec Jaroslav Pánek naslovil v češčini *Bomby nad městem*.

⁵ Boris Paternu, France Prešeren in njegovo pesniško delo II, Ljubljana 1977, str. 61.

⁶ F. L. Čelakovský je l. 1832 v svojem pohvalnem članku v *Časopisu Češkega muzeja* objavil Prešernov »sonet o kaši« v izvirniku in opozoril na aktualnost Prešernove satirične osti v takratnih pravopisnih vprašanjih na Češkem.

Z navedenimi primeri smo se že dotaknili vrednovalnih vprašanj novo prevedenih Prešernovih pesmi.

II.

Pri branju češkega Prešerna lahko kaj hitro ugotovimo, da gre za umetniško prepesnitev, ki jo je poleg že omenjene bralne kulture pogojevala prevajalčeva nadarjenost pa tudi literarnozgodovinska in -teoretična razgledanost. Zahteve po »zvestobi« izvirniku, tj. v kar največji meri prestreči v prevodu pomene, obliko in stil izvirnika, so v češkem prevajalskem izročilu dovolj visoke⁷ in jih je v svojih strokovnih delih spodbujal tudi avtor češke teorije umetniškega prevoda Jiří Levý. Prešeren je bil s svojo artistično stopnjevano obliko za dosedanje češke prevajalce trd oreh ne glede na pregibalni značaj češčine in slovenščine, ki imata v primerjavi z jeziki analitičnega tipa veliko bolj bogat slovar z rimami.⁸ Tudi kar zadeva najpomembnejšo zahtevo pri prevajanju poezije — verzno obliko, češki prevajalec lahko presaja Prešerna v zlogovnonaglasnem verzem sistemu,⁹ ki je pravzaprav klasičen verz češke ljudske tvornosti pa tudi starejše in noveje češke književnosti.¹⁰ Kot težavni problem pa so prevajalci navajali razločke v naglasu. V primerjavi s češkim naglasom, ki s svojo razmejevalno vlogo nakazuje začetek besede, je slovenski naglas po svoji naravi morfonološki in premičen, po svoji intenziteti pa močnejši od češkega, kar ima svoje posledice pri iskanju ustreznih rim. V Prešernovih verzih

Vzamejo v sebe ga njene moči
dolgo Šmoletov spomin naj živi

zadostuje verzni evfoniji rima zadnjih naglašanih samoglasnikov. Češka verzifikacija bi rimala vsaj še oporni konzontan (J. Hrabák, 1978), če ne tudi samoglasnik predhodnega zloga. Seveda so v sodobni češki normi dopustne v rimažu verzov različne svoboščine, ki jih prevajalec pri prepesnitvi Prešerna izrablja (npr. v pesmi *Nezakonska mati*):

Otec mě bil a v kletbách spílal,
máti nade mnou slzy lila

V baladi *Neiztrohnjeno srce* je najti rimaže fonetično sorodnih fonemov (zvočnikov):

»Toť srdce básníkovo«, hrobník pak promluvil,
»kdyby přec bylo svatě, krev by mu přála mír«.

Normo češkega pesništva upošteva prevajalec ne le v rimažu, ampak tudi v izpolnitvi metričnega vzorca. V kontrastivno analizo kaže pritegniti Prešernove jamske verze. Jamske stopice je mogoče v češčini redkeje uresničiti

⁷ Karel Hausenblas, *Výstavba jazykových projevů a styl*, Praha 1972 str. 80.

⁸ Jiří Levý, *Umění překladu*, Praha 1963, str. 194.

⁹ Tone Pretnar, *Metrične osnove verza Prešernovih balad in romanc*, XIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1978, in Anton Ocvirk, *O verzni sistemih in slovenskem verz*, *Književni listi*, Delo 10. januarja 1980.

¹⁰ Josef Hrabák, *Úvod do teorie verše*, Praha 1978.

glede na značaj naglasa, ki se pojavlja na prvem besednem zlogu. Metrična razčlenitev pesmi Mornar v izvirniku in prevodu sili v zaključke, da sta oba metrična vzorca težko primerljiva.¹¹ V češkem jambu so v verzem začetku nevtralizirani krepki, šibki in tonizirani šibki vzglasi in se atonizirajo tako ženske kot moške klavzule, v slovenskem samo moške. S stopico se v češkem jambu ne računa kot s samostojno metrično enoto (J. Hrabák, 1978), nedeljiva enota postaja celoten verz. Prevajalec je v skladu z idiomatskimi značilnostmi češkega jabskega verza, ki ga je v novejši češki poeziji utemeljil K. H. Mácha, razporedil besedno gradivo takó, da je dobil verz jabsko rastočo linijo. Vkljenjen v pravila domače verzne norme je sledil pesniškim podobam in stilu Prešernove poezije in posrečilo se mu je doseči v prevodu prešernovski fluid.

Pri upoštevanju limite,¹² ki jo postavljata metrični vzorec in pesniška podoba izvirnika, se kažejo različne poti prevajalčeve iznajdljivosti v iskanju enakovrednih izraznih sredstev. Omenili bi le nekatere, med njimi tudi tiste, ki so s stališča Prešernovega izvirnika bolj ali manj vprašljive.

V sozvanjanju višjih prvin na ravnini besedila kot celote (makrostilistika) prevoda¹³ z izraznimi sredstvi nižjih ravnin (fonem, beseda, stavek) se odloča prevajalec Prešerna večinoma v prid prvemu: besedje in stavčni vzorci so gradivo, ki ga lahko izbira iz svojega jezikovnega sistema pri razvezovanju mikrostilističnih prvin. Za primer, kako je predstava celotnega besedila narekovala rešitev detajla, ki v izvirniku dopušča večpomensko umevanje, bi nam mogla ponazoriti že nekajkrat omenjena pesem Mornar. Obravnavati nam jo je zato, ker je verz iz nje osamosvojen v naslovu češke zbirke in je seveda s tem dobil relevantne značilnosti v razumevanju Prešernove izpovedi. Navajamo prvo kitico:

Nezvesta, bodi zdrava!
Čolnič po mene plava,
na barko kliče strel.
Po zemlji varno hodi,
moj up je šel po vodi,
mi drug te je prevzel.

Bud zdráva, zrádná milá,
bárka se přiblížila,
už výstřel zve mě v dál.
Chod jistá po pevnině,
můj sen šel po hladině,
vždyť jiný mi tě vzal.

Češki verz je prestregel podobo, ki je asociativno vzbujena v sobesedilu pesmi Mornar, v katerem jo slovenski frazeologem *iti po vodi* pogojno dopušča, ni pa v središču njegove povednosti. Frazeološka zveza *iti po vodi* zaznamuje na prvem mestu preneseni pomen *razbliniti se v nič*, odhajanje nečesa lepega (načrtov, upov); v svojih prvotnih konkretnih pomenih je verjetno vezana na predstavo tekoče vode, obsegajočo ustrezno dinamiko in pomensko sestavino ločitve oziroma slovesa. V tem pogledu se verz *moj up je šel po vodi* odziva s Prešernovim motom in ontološkimi vprašanji njegove lirike. Češčina ima sicer na voljo zvezo¹⁴ *pustit někoho k vodě* (např. *milence*), ki nima tako širokega pomenskega polja kot slovenska, kajti nanaša se v glavnem na ljubeče osebe, nad katerimi smo se razočarali. Pojavlja pa se *voda* v čeških frazeoloških zvezah

¹¹ Iz rokopisne analize Toneta Pretnarja.

¹² František Miko, Tolerancie a limity textu v procese prekladu, Prednášky XIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry, Bratislava 1977.

¹³ Anton Popovič, Teória umeleckého prekladu, Bratislava 1975.

¹⁴ Slovník spisovného jazyka českého, I—IV.

tudi v pomenu reke kot v slovenskem slovarskem gradivu. Frazeološka prvina se zdi v Prešernovem verzu pomembna tudi zato, ker daje pesnikovemu doživetju značaj premagane skušnjice, skozi kakršne je šlo že veliko človeških rodov in se veže nanjo problem vztrajanja. Češka ubeseditelj *můj sen šel po hladině* je zajela premalo pomenskih sestavin in je vprašljiva še v enem izrazu: temeljni pojem Prešernove bivanjske problematike *up* (B. Paternu, 1977) je preveden z besedo *sen*. Prevajalec ga je v Slovesu od mladosti poimenoval s pravim češkim ustreznikom »naděje«.

veselé jiskry ve tmě rozškrtává
s nadějí bludnou, zvoucí do modrava

Izraz *sen* najdemo tudi v Prešernovem motu v vseh položajih:

Já bál se, snům se oddával.
Bázním i snům jsem výhost dal.
Srdce tesnotou pustne mi —
chce zpět svůj strach, chce zpět své sny.

V sonetu Matiji Čopu sta oba izraza *sen* in *naděje* združena v eno sintagmo.

Že šťastný je jen ten, kdo v hrudi skrývá
sen o naději, jako Bogomila.
Já navždy pohřbil tužby nesplněné,
myšlenky létat v mracích odhodlané,
sny o štěstí, zde Črtomirem sněné.

V posvetilnem sonetu gre za izenačevanje pomenov *upa* (*naděje*) in *sreče* (*štěstí*), njima nadrejen pa je pojem *sen*. V prevodu je zabeležen z množinsko obliko *krátké sny* tudi pomen Prešernove besede *sanje* v vzkličnem verzem koncu:

ljubezen zvesto najti, kratke sanje!

V skladu z navedki iz prevedenih Prešernovih verzov in razčlenitvijo pomenov, ki jih pri geslih *sen* in *naděje* našteva Slovar češkega knjižnega jezika, bi mogli med vsebinsko vrednostjo besed

sen — sanje — up sen — sny — naděje

potegniti vzporednice. Skupni imenovalci pojmov *sen* — *up* bo v odmaknjenosti od resničnosti — v neuresničenosti. Razločevalne lastnosti tega pomenskega nasprotja pa bi bile v stopnji oddaljevanja oz. približevanja stvarnosti — v uresničljivosti. V Prešernovem pesniškem slovarju¹⁵ besede *sen* ni zaslediti, *sanje* v pomenu lepega privida pa je najti na osmih mestih. Na besedo *up*, pojavljajočo se v središčnih Prešernovih pesmih, se vežejo misli o pesnikovem življenjskem nazoru, ki v želji po bivanju v demitiziranem svetu išče opore znotraj osebne moči (B. Paternu, 1977). Zavedajoč se pomenskih razločkov med pojmom *sen* in *naděje*, je prevajalec vendarle dajal prednost besedi *sen* iz nekaj razlogov: a) pomensko polje slovarske enote *sen* obseže v eni svojih sestavin

¹⁵ Peter Scherber, Slovar Prešernovega pesniškega jezika, Maribor 1977.

tudi pomen *težko uresničljive želje*, v češkem pesniškem uzusu je dovolj pogost in je zelo blizu Prešernovemu *upu sreče*; b) beseda je enozložna, zato jo je lahko postavljati v podobne verzne položaje, kot je najti *up* v slovenskem izvirniku; c) prevajalčevo »romantično« dojemanje Prešernove izpovedi.

Da se zdi prav zadnja ugotovitev dosti verjetna, bi pričal še citat iz Slovesa od mladosti:

mé mládí, přesto *po tvé světlé zemi*
se stýská srdci, bůh tě uchovej mi.

v katerem je ključna metafora *temna zarja* mladosti podana s *svetla dežela* (*zemlja*), ki ne prestreže v Prešernovem hrepenenju po mladostnem iluzionizmu tudi skeptične zavesti in razdiralnih sil.

Pravkar ugotovljena opažanja nikakor ne želijo zmanjševati vrednosti prevoda, temveč le potrjujejo znano dejstvo, da ni mogoče doseči v prevodni varianti popolnega izomorfizma. Invariantnemu jedru izvirnika prevajalec dodaja ali odvzema pomensko in izrazno količino, kakor mu to narekujejo zakonitosti njegovega lastnega doživljanja in jezikovnega koda pa tudi pravila prevajalske poetike in razsežnosti časa, v katerem živi. Napisali smo že, da gre tokrat pri prevodu Franceta Prešerna za umetniško dejanje. Kako zelo je prevajalec sledil Prešernovemu artizmu, kažejo primeri kar iz vseh pesmi v zbirki: nekatere v celoti zvenijo umetniško prepričljivo in prešernovsko, npr. Zvezdogledom, Nezakonska mati, Mornar, Pod oknom, nekatere Gazele. V umetniško zelo zahtevnem Pevcu, v katerem je znakovnost slovenskega jezika izpostavljena, je skušal prevajalec spričo odsotnosti ustreznih evfoničnih sredstev v lastnem jeziku (npr. skala samoglasnikov -a, -e, -i, -o, -u v verzih koncih) nadomestiti glasovno ekspresijo z umetelnim razvrščanjem končnih samoglasnikov prvih treh kitic, tj. -a, -e, -i, tudi v zadnjih dveh sklepni enotah pesemskega besedila, in sicer v vodoravni razvrstitvi vseh treh.

Kako
bit' hočeš poet in ti pretežko
je v prsih nosit' al' pekel al' nebo!
Stanú
se svojega spomni, trpi brez miru! —

Jak chceš být
básníkem — a zmaten ztracíš klid,
nebe a peklo když cítíš v hrudi vřít?
Své poslání
si uvědom a plů vždy v odhodlání!

V pesmi Pevcu je opaziti precej velik prevajalčev napor; izrabljene so možnosti, ki jih ponuja fonična linija verza v izvirniku. Gre za pretvorbe na vseh ravniinah pesemskega ustroja: največ pretvorb je poleg že navedene fonemske ravnine zadelo skladnjo, prevajalec je izpolnjeval pomene prozodijskih sredstev (premore, emfazo) z besednimi prvinami. Prevod zato teži v večjo razlagalnost, konkretnost in dorečenost in v nekem smislu zgublja izraznost izvirnika.

Na funkcionalne postopke pri prevajanju kaže tudi nadomestitev antičnega toposa v četrti gazeli, v danem sobesedilu z domiselno pesniško figuro.

Kdor ni slišal nikdar peti *sladkih pesmi Filoméle*
Kdo z nás nikdy neslyšel *sladkou píseň slavíkovou*

Slavčkova pesem je v sozvočju s krajinarskimi znaki v Prešernovi pesmi in ne spreminja vsebinske razsežnosti njegove izpovedi, utegne pa biti prizadeto pri

tem sporočilo v svoji ekspresivnosti, ki kaže na avtorja samega. V drugih besedilih je v prevodu antična topika ohranjena.

Ustvarjalni postopki so opaženi pri presajanju Prešernove metaforike, in sicer v smeri zgoščanja konotativnih pomenov, npr. v sonetu O Vrba.

kež by mě *hadí* žízeň po vdělání
nebyla z tebe *lstivě vypoábila*!

V češkem prevodu se predstava *kače* le naznačuje: asociirana je z metaforo *kačja žeja* in povedkom *bi ne bila zvijačno zvabila*, dopolnjuje pa jo beseda *strup* iz druge kitice. Nedvomno gre za umetniško prepričljivo evokacijo Prešernovega soneta nesreče.

Pri razmeroma uspešnem prevodu omenimo težavnosti, ki jih je postavljala prevajalcu zapletena skladenjska struktura Prešernovih besedil in redukcijske oblike besed. Vrinil se mu je zato v Sonetnem vencu prevajalski škrat, npr. v šestem sonetu:

le tujke so častile Kranjcev *množ'ce*
jen cizinky vzývali kraňští *muži*

Zaradi izpuščenega samoglasnika v besedi *množice* jo je bilo prevajalcu težko razbrati in v češkem sonetu se je pojavil neustrezen prevod *možje* (*moški*), kar Prešernovo misel v tem sobesedilu zožuje zgolj na erotično témo. Poznavalci Prešernove poezije premik opazijo.

Na vrsti bi bilo poročati v naši oceni tudi o češki ubeseditvi dveh najobsežnejših Prešernovih besedil, Sonetnega venca in Krsta pri Savici, katerih podrobna razčlenitev v primerjavi z izvirnikom vsekakor zasluži daljšo in temeljitejšo študijo. Pri obeh se v prevodu ohranja njuno vsebinsko jedro z značilnimi Prešernovimi izraznimi inverzijami, ki pa jim prevajalec tako kot v drugih prevedenih pesmih želi dati rahlo zastarevajoč nadih, upošteva je pri tem vidik sistemske uvrstitve v češko književnost. Diahronijo prevoda bi lahko ponazorili s primeri, v katerih je prepoznati izrazna sredstva češkega romantizma (prim. pridevek *sličný*). Naj navedemo še zadnji primer funkcionalnega vnašanja izraznih prvin, ki so v današnjem času že zastarele:

beží tje v Bohinj, v *Bistriško dolino*
K Bohinji běží v *bistrickou dolinu*

Besedna zveza *v bistrickou dolinu* iz Uvoda h Krstu pri Savici bi v sodobnem češkem jeziku imela drugačno vezavo — *do bistrické doliny*. Ker je predložna zveza v tožilniku s krajevnim pomenom enaka slovenski, skupaj z izposojenko iz ruščine *dolina* usmerja bralčev domišljjski svet v zgodovinsko davnino, ko so se predniki današnjih Slovencev borili za svojo vero in hkrati za politično samostojnost.

Poleg klasičnosti v pomenu lepote je v češkem izboru Prešernove poezije mogoče zvedeti o Prešernu osnovne literarnozgodovinske podatke v osvetlitvi, kakršno poznamo iz slovenskega prešernoslovja. Viktor Kudělka uvršča Franceta Prešerna med enako velike zvezde slovanskih romantikov, kot so Puškin, Mickiewicz, Njegoš, Lermontov, Mažuranić in Mácha. O našem pesniku je Viktor Kudělka kot literarni zgodovinar seznanjal češko javnost že prej: ob 110. oblet-

nici Prešernove smrti je v reviji Slovanský přehled izšel njegov članek Pesniško delo Franceta Prešerna. V svojem Slovarju slovenskih pisateljev, ki je kot skripta filozofske fakultete izšel pri univerzi v Brnu leta 1967, in v visokošolskem učbeniku Slovenska literatura I, izšlem v Brnu leta 1974 (z letnico 1975), je predstavil vsebino in pomen Prešernovega dela v razvojnih odvisnostih. V Kudělkovih člankih, izhajajočih v našem tisku, se Prešernovo ime navaja takrat, kadar slovensko književnost postavlja med ustvarjalne dosežke v okviru evropske literature. Skupaj s prevajalcem Prešerna in ljubitelji njegove umetnosti na Češkem smo lepega prevoda veseli tudi Slovenci.

Albina Lipovec

Filozofska fakulteta v Ljubljani

SLOVENE STUDIES

V Združenih državah je leta 1979 začela izhajati znanstvena revija Slovene Studies kot glasilo Društva za slovenske študije (Society for Slovene Studies). Revija je nadaljevanje prejšnje serije zbornikov (izšli so trije) Papers in Slovene Studies, o katerih je Slavistična revija že poročala (XXVII, 1979, 296—298). Izhaja pod okriljem Inštituta za Vzhodno centralno Evropo pri Kolumbijski univerzi v New Yorku. Letno izideta dva zvezka.

Revija naj bi prinašala samostojne znanstvene razprave s področja slovenskega jezika, literature in kulture, seznanjala ameriške znanstvenike s pomembnejšimi publikacijami, ki izidejo v Sloveniji (monografije in znanstvene revije), ter poročala o znanstvenih simpozijih s področja slovenistike, organiziranih v Ameriki.

Prva številka prinaša tri razprave. R. L. Lenček (O možnostih poezije malega naroda) ugotavlja, da slovenska poezija v bistvu nima manjših možnosti za mednarodno uveljavitev kot poezija drugih slovanskih narodov, npr. Poljakov. Ločiti moramo med regionalizmom, ki je lahko zanimiv, in provincializmom, ki pomeni duševno zaprtost, proti kateri sta se borila že Prešeren in Čop. Poezija kakega naroda je organska celota in pesnik ima svoj pomen kot predstavnik te celote. — J. Paternost (Sociolingvistični aspekti slovenščine, govorjene v Ameriki) poudarja, da je ameriška slovenščina posebna varianta slovenščine, ki se razvija ob stiku z ameriško angleščino in ima svoje značilnosti v izgovoru, izboru besed in skladnji. Razprava govori obširneje tudi o slovenskih priimkih v Ameriki. — Peter Morrin (Nekaj pripomb k novejšim raziskavam o Ažbetu) opozarja na novejša študija o pomembnih slikarjih, predvsem Rusih, ki so izšli iz Ažbetove šole v Münchnu (Vassilij Kandinski, Igor' Grabar', Mstislav Dobuzinski, ameriški slikar Hans Hofmann iz New Yorka). Te študije so izšle v Ameriki in v Sovjetski zvezi. Ob njih dobiva Ažbetova šola vse večji pomen, s tem pa tudi slovenski impresionizem nove mednarodne razsežnosti v zgodovini evropskega slikarstva.

V drugi številki Herbert Galton (Nekaj posebnosti glagolskega aspekta v slovenščini) razpravlja o rabi dovršnih glagolov v sedanjiku za oznako sedanjosti, pojav, ki ga je Skrabec imenoval praesens effectivum. Ta pojav sicer tudi pri drugih slovanskih jezikih ni povsem neznan, značilen pa je za sloven-